

รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทย

MODEL AND BUILD A CULTURE OF COEXISTENCE OF COMMUNITIES IN THAI SOCIETY

วรกฤต เดือนช้าง, พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ (ธานี สุขโชโต)
ประเทือง ภูมิภัทราคม, วินัย ทองมัน^{๑๐}

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย(๑) วิเคราะห์วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทย (๒)ศึกษากระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน และ(๓)สร้างรูปแบบของวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทย โดยภาพรวมของตัวแทนหมู่บ้านตัวอย่างในแต่ละภาคดังนี้ (๑) ภาคกลาง หมู่บ้านทุ่งท่าช้าง ตำบลทุ่งท่าช้าง อำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี (๒) ภาคเหนือ ชุมชนพระบาทห้วยต้ม จังหวัดลำพูน (๓)ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมู่บ้านเสียว ตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น (๔) ภาคใต้ วัดลำทับ บ้านลำทับ ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ชาวบ้านมีความสามัคคีกันมาก โดยอาศัยการประสานกันระหว่างผู้นำชุมชนคือ ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และผู้อำนวยการโรงเรียน ชาวบ้านยังยึดมั่นกับวัฒนธรรมประเพณีที่นับถือกันมาอย่างยาวนานเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตภายใต้กรอบของศีล ๕โดยมีรูปแบบที่ยึดถือร่วมกันเป็นวัฒนธรรมด้านอาหาร วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย และวัฒนธรรมด้านยารักษาโรค ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้มีรูปแบบที่เป็นแนวทางการปฏิบัติที่อิงอาศัยความรักความเมตตาของชุมชน พร้อมยอมรับร่วมกันในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมกรรมาดำเนินชีวิตของชุมชนตามหลักศีล ๕เสริมสร้างด้วยกระบวนการที่เป็นโครงการ กิจกรรมที่หมู่บ้านต้นแบบกำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตตามหลักการของศีล ๕ ภายในชุมชนสิ่งสำคัญที่พบคือแนวทางการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนประกอบด้วยการมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการเคารพกฎกติการ่วมกัน มีความรักความเมตตาต่อกัน ไม่หลงในกระแสวัตถุนิยม มีความเสียสละร่วมกัน การทุมเทเสียสละของผู้นำ มีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรักษาสัจจะวาจา การเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้นำ และความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ มีความพอใจและเพียรพยายามและมีการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม

คำสำคัญ: รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้าง, วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน, ชุมชน

^{๑๐} อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Abstract

The objectives of this research were ๑) to analyze the culture for the coexistence of the communities in Thai society, ๒) to study the process of strengthening the culture for coexistence of the communities, and ๓) to make the model of the culture for coexistence of the communities in Thai society.

The results of the research found that the model and process of strengthening the culture for coexistence of the communities were that ๑) in the Central Thailand, the Ban ThungTha Chang, Sabot District, Lopburi Province, ๒) in the Northern Thailand, the Phra That Huai Tom Community, Li District, Lamphun Province, ๓) in the Northeastern Thailand, theSeaw village, WangchaiSubdistrict,Nampong District, KhonkaenProvince and ๔) in the Southern Thailand, the Ban Lam thap, Lam Thap District, Krabi Province were the model of the Sila ๕ Project. The people in the community had the unity and the leaders in the community cooperated together. Moreover, the people held on the tradition and the living pattern under the frame of the Sila ๕ such as the culture of food, clothing, dwelling, and medicine. These were the way for practice with the love and kindness of the communities. The people accepted the living pattern under the frame of the Sila ๕ with the projects and activities of the communities for the living with the Sila ๕ in the communities. The guidelines for making the model of the culture for coexistence of the communities in Thai society under the Sila ๕ Project consisted of the strong leaders, the obvious goal, respecting the rules, having the loving-kindness, having the sacrifice, having the hospitality, having the generosity, keeping their words, the good model for the good leaders, the harmony of the people, having the diligence, and holding on the rightness.

Keywords: model and build a culture, coexistence ,communities

บทนำ

ตามที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชมีดำริในการจัดทำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล๕ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและสร้างความตระหนักให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติตามหลักศีล๕สู่วิถีชีวิตประจำวันของคนทุกคนกับทั้งเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้ง “หมู่บ้านรักษาศีล๕” ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ของทุกจังหวัดทั่วประเทศทั้งนี้เพื่อความสงบสุขร่มเย็นเป็นสุขของตนเองครอบครัวและประเทศชาติซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ได้มีการเปิด Road Map พร้อมนโยบายเร่งด่วนที่สำคัญซึ่งใน Road Map ดังกล่าวได้มีนโยบายเร่งด่วนที่จะดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะสิ่งที่จะดำเนินการควบคู่ไปกับนโยบายเร่งด่วนนั้นคือการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการแก้ปัญหาการทุจริตและเชื่อว่าจะสามารถ นำความสุขและความสงบให้เกิดขึ้นกับประชาชนได้เร็ววันอีกทั้งเชื่อว่าแนวโน้มทางเศรษฐกิจของไทยจะดีขึ้นโดยพลเอกประยุทธ์จันทร์โอชาหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้เน้นย้ำถึงคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยที่ลดน้อยถอยลงจากเมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชนเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในหลายๆด้านวิกฤติต่างๆที่เกิดขึ้น ล้วนโยงใยถึงกันเป็นลูกโซ่ซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกันเมื่อเกิดวิกฤติขึ้นในด้านใดด้านหนึ่งของสังคมนั้นหมายถึงว่าผลพวงจากวิกฤตินั้นย่อมกระทบต่อระบบในสังคมนั้นด้วย

จนทำให้ภาพลักษณ์ของประเทศเกิดวิกฤติทางสังคม จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยสร้างความสุขให้กับพี่น้องประชาชนซึ่งมีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพลเรือเอกณรงค์พิพัฒนาศัย ผู้บัญชาการทหารเรือรองหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติหัวหน้าฝ่ายสังคมจิตวิทยาที่มุ่งเน้นสร้างความสุขและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับประชาชน (กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗: ๒)

จากคำริของเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าและนโยบายเร่งด่วนดังกล่าว จะเห็นว่า คณะสงฆ์คณะสงฆ์ และฝ่ายสังคมจิตวิทยาได้ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมคุณธรรมของสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุขและสมานฉันท์ของประชาชนในฐานะที่กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรมเป็นองค์กรภาครัฐที่ทำหน้าที่ส่งเสริมให้ประชาชนน้อมนำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันและพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนทั้งประเทศตลอดจนให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นที่ทางราชการรับรอง ได้เล็งเห็นถึงผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางสังคมในบ้านเมืองปัจจุบันที่บุคคลในสังคมบางส่วนเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นจนเกิดเป็นภาวะวิกฤติทางสังคมถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องนำกระบวนการทางพระพุทธศาสนามาใช้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ในขณะนี้ ซึ่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนานั้นมีส่วนสำคัญและศาสนายังเป็นสื่อกลางที่สามารถนำมาเป็น แกนหลักในการสร้างเสริมคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้เป็นอย่างดีโดยกรมการศาสนามีความมุ่งหวังที่จะดำเนินการส่งเสริมให้คนไทยได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีวิถีชีวิตที่ดีงามภายใต้หลักธรรมทางศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้มีความสุขทั้งทางกายและจิตใจเป็น “สังคมคุณธรรม” อย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งจำเป็นต้องมีการบูรณาการประสานความร่วมมือ กับทุกภาคส่วนของสังคมในระดับประเทศระดับจังหวัดและระดับพื้นที่โดยมีรูปแบบการส่งเสริมที่มีเป้าหมายชัดเจน (Focus & Prioritized) และครอบคลุมเครือข่ายในทุกพื้นที่ให้ร่วมจัดกิจกรรมทางศาสนาบำเพ็ญบุญกุศลจิตสำนึกให้มีศรัทธาและยึดมั่นในศาสนาอย่างมั่นคงกับทั้งใช้กลไกภาคีทั้งภาครัฐภาคเอกชนภาคสื่อมวลชน และภาคเครือข่ายทางศาสนาดำเนินการตามบทบาทภาระหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานในการร่วมรณรงค์ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกเพศทุกวัยทุกพื้นที่ทั้งประเทศให้ “รักษาศีล๕” โดยมีวัดที่เป็นทุนทางสังคมที่มีศักยภาพเป็นศูนย์พัฒนาจิตใจของคนทุกวัยเป็นศูนย์สร้าง “ครอบครัวรักษาศีล๕” และ “หมู่บ้านรักษาศีล๕” เพื่อนำพาประเทศไปสู่ความปรองดองสมานฉันท์สามัคคีและเอื้ออาทรต่อกันอันเป็นการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืนตลอดไป

ดังนั้น การรักษาศีล๕หรือ “หมู่บ้านรักษาศีล๕” เป็นโครงการที่เกิดจากคำริของท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะใหญ่หนเหนือแม่กองบาลีสนามหลวงที่ได้กล่าวให้โอวาทเมื่อวันที่๑๗ พฤศจิกายน๒๕๕๖ว่า “อันว่าศีล๕เป็นการสำคัญของมนุษย์เมื่อทุกคนมีศีล๕ด้วยกันสังคมนั้นๆคือประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุขเมื่อเป็นไปได้อย่างดีขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า “หมู่บ้านรักษาศีล๕” การรักษาศีล๕เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนคนอื่นส่งผลให้สังคมสงบสุขร่มเย็น ดังที่บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า “ศีลเป็นเบื้องต้นเป็นที่ตั้งเป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลายและเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวงบุคคลใดชำระศีลให้บริสุทธิ์แล้วย่อมเป็นเหตุให้พ้นจากความทุจริตจิตจะร่าเริงแจ่มใสและเป็นทางหยั่งลงมหาสมุทร คือพระนิพพาน”

ในเรื่องดังกล่าวได้รับเมตตาให้การชี้แนะถึงเรื่องดังกล่าวนี้จากเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชที่ประสงค์จะให้สังคมไทยได้มีการรักษาศีล๕ เพื่อเป็นหลักประกันสังคมได้เป็นอย่างดีโดยหากหมู่บ้านใดนำไปปฏิบัติได้ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุขจะเกิดความสงบสุขและจะส่งผลให้ประเทศเกิดความสงบสุขไม่ต้องทุกข์ไม่หวาดระแวงซึ่งกันและกันอันเป็นการพัฒนาจิตใจของประชาชนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ดังนั้นเพื่อน้อมนำคำริของเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชมาปฏิบัติกรมการศาสนาจึงได้จัดทำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล๕ : ชาวประชาเป็นสุขเพื่อส่งเสริม ให้พุทธศาสนิกชนได้รับการส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรักความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาให้รู้จักใช้หลักธรรมมาเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตให้ได้รับความสุขจากการแบ่งปันและความเอื้ออาทรต่อกันตลอดจนเพื่อเป็นการแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและเป็นการจรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสืบไป

โครงการนี้นับเป็นโครงการที่เป็นนโยบายสำคัญของกรมการศาสนาที่จะส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคมเห็นความสำคัญของการรักษาศีล๕และมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนโครงการนี้ไปสู่ผลสัมฤทธิ์โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือซึ่งกันและกันและมีจิตสำนึกต่อตนเองในการรักษาคุณค่าของข้อบัญญัติแห่งศีล ๕ นั้นเอง (กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม: ๒๕๕๓: ๔)

ศีล แปลว่า ปกติผู้ที่มีศีลจึงหมายถึงผู้ที่เป็นคนปกติเป็นมนุษย์ที่ปกติความปกตินั้นเป็นพื้นฐานของความสงบเรียบร้อยของทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต แต่เมื่อใดเกิดความไม่ปกติขึ้น ความยุ่งยาก ความเดือดร้อนหรือเสียหายย่อมเกิดขึ้นตามมา ถ้ามีความเป็นปกติการดำเนินชีวิตก็มีแต่ความสงบสุขสังคมก็อยู่อย่างปกติเรียบร้อย แต่วันใดที่คนปกติกลายเป็นคนไม่ปกติไป เมื่อนั้นความทุกข์ ความเดือดร้อนย่อมเกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและบุคคลที่อยู่รอบข้างศีล ๕ คือ ปกติของความเป็นมนุษย์ หรือมนุษยธรรม คือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ผู้ที่มีศีลก็ถือว่าเป็นคนที่ผิดปกติไป ((ไทย) ๒๓/๒๕/๒๖๙.)

แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาชนเป็นสุข แม้ศีลจะมีหลายความหมาย แต่ที่สำคัญที่สุดคือเจตนา ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าศีลคือความตั้งใจ ที่จะงดเว้นจากความชั่วความทุจริตสิ่งที่ไม่ดีทุกประการ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, (ออนไลน์), <http://www.sila5.com>)

การรักษาศีล จึงเป็นบุญกิริยาวัตถุ คือ วิธีการทำบุญอย่างหนึ่ง ได้ทั้งบุญจากการบำเพ็ญมหายาน และบุญจากการรักษาศีล เพราะทุกครั้งที่เราตั้งใจงดเว้นจากความชั่ว ตั้งใจที่จะไม่เบียดเบียนใคร ย่อมจะเกิดกระแสแห่งความดีเกิดความเมตตาขึ้นมาในใจ ที่เราเรียกว่ากระแสบุญ อันเป็นเครื่องชำระจิตใจของเราให้สะอาดบริสุทธิ์การรักษาศีลจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจให้บริสุทธิ์ตั้งงามยิ่งขึ้น นอกจากนี้ศีลยังเป็นคุณธรรมอันงามด้วยคุณลักษณะ ๒ ประการคือ เป็นคุณธรรมที่รักษา กาย วาจา ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นคุณธรรมอันจะนำไปสู่ กุศลธรรมเบื้องสูง คือ สมาธิ(Meditation) และปัญญาต่อไปหากรักษาศีลในข้อที่สูงยิ่งขึ้นไป ย่อมเป็นมหายานอันยิ่งใหญ่ เป็นบุญอันยิ่งใหญ่ที่สามารถชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์

อย่างไรก็ตาม ชาวพุทธในประเทศไทยส่วนใหญ่แม้จะไม่ออกมาประกาศตนว่าเป็นพุทธมามกะทั้งหมด แต่ด้วยความเป็นชาวพุทธเมื่อมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ย่อมต้องร่วมกันสมาทานศีล ๕ หรือ ศีล ๘ ซึ่งโดยส่วนใหญ่คือสมาทานศีล ๕ และร่วมกันบำเพ็ญศีล ภาวนาตลอดงานจนจบ การที่ทางศาสนจักรนำโดยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช และทางอาณาจักรนำโดยรัฐบาลปัจจุบันซึ่งมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ต่างต้องการให้บ้านเมือง สงบสุขและมีความมั่นคงยั่งยืนในหลายๆ ปัญหาที่ผ่านมา โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นเหมือนการกระตุ้นเตือนให้ชาวพุทธทั้งหมดในประเทศไทยได้ตระหนักรู้ว่าตัวหลักศีล ๕ นี้ถือเป็นกฎกติกาสังคมเชิงพุทธ ที่ต้องร่วมกันรักษาอย่างเข้มแข็ง อันจะส่งผลต่อความสงบสุขของหมู่บ้าน ชุมชนและสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

แต่ปัญหาการวิจัยที่ต้องการดำเนินการให้ได้มาซึ่งคำตอบคือโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นี้ ในความเป็นจริงแล้วมีรูปแบบและกระบวนการรักษาศีล ๕ อย่างไร ที่จะส่งผลให้เกิดเป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ได้อย่างเป็นรูปธรรม หรือมีเงื่อนไข กฎกติกาอะไรที่ยังรอการแก้ไขเพื่อให้การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นี้เป็นไปตามนโยบายของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชอย่างมีประสิทธิภาพได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา ผู้วิจัยและคณะจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบดังกล่าวและแนวทางการพัฒนารูปแบบและกระบวนการรักษาศีล ๕ ให้สามารถประยุกต์ใช้ได้ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนไทย
- ๒ เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน
- ๓ เพื่อสร้างรูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทย

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำวรรณกรรมมาทบทวนตามลำดับดังนี้

- ๑.แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการเสริมสร้าง : กรณีสืบ ๕
- ๒.นโยบายหมู่บ้านศีล ๕
- ๓.แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาและเสริมสร้าง
- ๔.แนวคิดเกี่ยวกับบริบทแห่งชุมชน
- ๕.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิจัย

การศึกษารวครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบการวิจัยอนาคต (Future Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงลึกประกอบด้วยการศึกษาเอกสารและรายงานการงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลจัดทำร่างรูปแบบและกระบวนการส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนไทย ด้วยการจัดประชุมสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับงานด้านโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น ๓ ภาคด้วยกันประกอบด้วย

ภาคที่ ๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดโดยศึกษาข้อมูลจากพื้นที่ที่ได้ไปศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการ รักษาศีล ๕ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระหว่างวันที่ ๒๑ มีนาคม – ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นต้น

ภาคที่ ๒ ศึกษาข้อมูลจากการจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก(Workshop)

ภาคที่ ๓ ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการและปราชญ์ชาวบ้าน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายฆราวาสระดับจังหวัด ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน จังหวัดขอนแก่น จังหวัดลพบุรี และจังหวัดกระบี่ จำนวน ๔ คน๒. ตัวแทนฝ่ายคณะสงฆ์ระดับจังหวัด ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด จังหวัดลำพูน จังหวัดขอนแก่น จังหวัดลพบุรี และจังหวัดกระบี่ จำนวน ๔ รูป๓. ตัวแทนคณะกรรมการระดับอำเภอฝ่ายฆราวาส จังหวัดลำพูน จังหวัดขอนแก่น จังหวัดลพบุรี และจังหวัดกระบี่ จำนวน ๔ คน ๔. ตัวแทนคณะกรรมการระดับอำเภอฝ่ายคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน จังหวัดขอนแก่น จังหวัดลพบุรี และจังหวัดกระบี่ จำนวน ๔ รูป๕. ตัวแทนองค์กรภาครัฐและเอกชน คณะสงฆ์ที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านศีล ๕ จังหวัดลำพูน จังหวัดขอนแก่น จังหวัดลพบุรีและจังหวัดกระบี่ จำนวน ๘ รูป/คนรวมทั้งสิ้น จำนวน ๒๔ รูป/คน โดยผู้วิจัยได้จัดประชุมสนทนากลุ่มแต่ละภาคเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สมบูรณ์

การเก็บข้อมูลเชิงลึกด้านกระบวนการส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในแต่ละภาคของ ไทย จำเป็นต้องมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มต้นแบบเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ของชุมชนต้นแบบแต่ละแห่ง โดยผู้วิจัยได้ประสานขอสัมภาษณ์โดยประสานให้ผู้ช่วยวิจัยในแต่ละภาคดำเนินการให้ จากนั้นผู้วิจัย ได้นำ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำร่างรูปแบบและกระบวนการ ส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทย เพื่อนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป โดยเครื่องมือที่ใช้ใน การวิจัยประกอบด้วย

๑. แบบวิเคราะห์เอกสาร เป็นแบบวิเคราะห์ตามแนวการวิเคราะห์สาระของ Krippendorff (๑๙๘๐) เพื่อใช้วิเคราะห์วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของคนไทย ภายใต้ขอบเขตโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒. แบบสนทนากลุ่ม เป็นแบบที่สร้างขึ้นจากข้อมูลการประยุกต์หลักธรรม และจากประเด็นสภาพ และปัญหาที่พบจากการวิเคราะห์เอกสารของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และเอกสารที่เป็นแนวคิดและ หลักการที่เป็นกระบวนการส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทยเป็นหลักและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง

๓. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากข้อมูลการสนทนากลุ่มมาสังเคราะห์เป็นแนวทาง จัดทำร่างรูปแบบและกระบวนการส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่ม พร้อมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของผลการสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการ วิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล สำคัญ

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยโดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความงานวิจัยเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือ สถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากนั้นเป็นการรวบรวม ข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์พร้อมทั้งสรุปผลการวิจัยจัดส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ส่งให้กับ ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผลการวิจัย

๑. วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมไทย กรณีศึกษาตัวแทนภาคกลาง ภาคเหนือภาค ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้โดยภาพรวมพบว่า

๑) วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน ด้านอาหาร มี ๑๙ กระบวนการ ประกอบด้วย ๑. ชี้ให้เห็นโทษการกินเนื้อสัตว์ ๒. ทานมังสวิรัต เช่น ข้าว ผัก ผัก ถั่ว เป็นต้น ๓. เลิกเบียดเบียนรังแก สัตว์ ๔. สร้างจิตสำนึกในความมีเมตตาต่อสัตว์ ๕. จัดกิจกรรมตักบาตรผัก ๖. กำหนดเขตอภัยทาน ๗. ตั้ง สัจจะอธิษฐานว่าไม่ทานเนื้อสัตว์ ๘. ห้ามนำอาหารที่เป็นเนื้อสัตว์เข้าไปในบริเวณวัดและเขตปริณทลของ องค์พระธาตุ ศีลข้อ ๒๑. ไม่ขโมยวัตถุสิ่งของของคนอื่นเพื่อนำมาประกอบอาหาร ๒. ไม่ขโมยทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ตราสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับอาหาร/เครื่องดื่ม ศีลข้อ ๓๑. ทานข้าวกับสมาชิกในครอบครัว ๒. หลีกเลี่ยงการทานข้าวในงานรื่นเริง ศีลข้อ ๔๑. สั่งสอนให้เห็นโทษของการทานเนื้อสัตว์ ๒. ไม่หลอกลวง เอาวัตถุสิ่งของของคนอื่นมาประกอบอาหาร ศีลข้อ ๕๑. ไม่ดื่มเหล้า ๒. ไม่สูบบุหรี่และฝิ่น ๓. ห้ามนำสุรา

เครื่องดื่มของมึนเมาเข้าไปในบริเวณวัด ๔. ห้ามจำหน่ายสินค้าที่มีแอลกอฮอล์ในชุมชน ๕. ผักอินทรีย์ปราศจากสารเคมี

๒) วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน ด้านเครื่องนุ่งห่ม มี ๑๔ กระบวนการ ประกอบด้วย ศีลข้อ ๑๑. ไม่นำหนังสัตว์มาทำเป็นเสื้อผ้า ที่นอนเป็นต้น ๒. ถักทอเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสำหรับคนในครัวเรือน ๓. ใช้สีย้อมผ้าด้วยวัสดุท้องถิ่น ๔. มีเครื่องนุ่งห่มที่ผลิตเอง ศีลข้อ ๒๑. เรียนรู้การถักทอเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มจากบรรพบุรุษ ๒. ผู้หญิงของชนเผ่าจะต้องทอผ้าเป็นทุกคน ๓. จัดตั้งกลุ่มทอผ้า ศีลข้อ ๓๑. แต่งกายเรียบร้อย ถูกกาลเทศะ ๒. ไม่แต่งกายล่อแหลมต่อการถูกทารุณกรรมทางเพศ ๓. หญิงสาวแต่งกายด้วยชุดยาวสีขาว หญิงที่แต่งงานแล้วจะสวมใส่เสื้อคนละท่อน คือนุ่งผ้าขึ้นและเสื้อ ๔. ประเพณีที่สำคัญในชุมชนจะต้องแต่งกายประจำเผ่า ศีลข้อ ๔๑. ไม่โฆษณาขายเสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มเกินจริง ๒. สกรีนตัวหนังสือลงบนเสื้อผ้าด้วยคำสุภาพ ศีลข้อ ๕๑. มีเสื้อผ้าารณรงค์ต่อต้านยาเสพติด

๓) วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน ด้านที่อยู่อาศัย มี ๑๑ กระบวนการ ประกอบด้วย ศีลข้อ ๑๑. มีบ้านเรือนไม่แออัดเกินไป ๒. ชาวบ้านมีความสามัคคี ศีลข้อ ๒๑. ไม่ปลูกบ้านรูกกล้าที่ของผู้อื่น ๒. มีการพึ่งพาอาศัยและเอื้ออาทรต่อกัน ๓. มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมของการสร้างบ้านของชนเผ่า ศีลข้อ ๓๑. ไม่มีครัวเรือนที่มีภาวะเสี่ยงต่อการค้าประเวณี ๒. ไม่มีครัวเรือนที่ประพฤติดินในกาม ศีลข้อ ๔๑. ประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของหมู่บ้าน ๒. พิมพ์คำสอนของครูบาชัยยะ วงษาปิดไว้ที่บ้าน ศีลข้อ ๕๑. ไม่มีครัวเรือนที่ค้าขายยาเสพติด ๒. ไม่มีครัวเรือนที่ให้ที่พักพิงผู้ค้าขายยาเสพติด

๔) วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน ด้านยารักษาโรค มี ๕ กระบวนการ ประกอบด้วย ศีลข้อ ๑๑. ใช้ยาสมุนไพรจากพืชในท้องถิ่น ศีลข้อ ๒๑. เข้ารับการรักษาโรคที่โรงพยาบาลด้วยบัตรทอง ศีลข้อ ๓๑. มียาสามัญประจำบ้าน ศีลข้อ ๔๑. ไม่โฆษณาสรรพคุณยาเกินจริง ศีลข้อ ๕๑. ลดการใช้ยาปฏิชีวนะ

๒ กระบวนการส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนโดยการขับเคลื่อนหมู่บ้านให้เกิดการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕

๑) กระบวนการส่งเสริมการขับเคลื่อนภาคกลาง

การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านมานั้นพบว่า จากพระบัญชาสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่อยากเห็นคนในชาติซึ่งกำลังมีความแตกแยกทางด้านความคิด กลับมาสมานฉันท์ปรองดอง ร่วมกันแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น โดยมอบนโยบายให้คณะสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันเผยแผ่และรณรงค์ให้ประชาชนคนไทย ปฏิบัติตามแนวทางศีล ๕ ต่อมา คณะสงฆ์จังหวัดลพบุรี โดยพระราชพุทธิวรารมณ เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี และนายธนาคม จงจิระ ผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี ร่วมกับ นายณัฐภัทร สุวรรณประทีป รองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี พร้อมด้วย นายเฉลิมชัย ลิ้มสกุล ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลพบุรี ตลอดจนภาคีเครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ได้ร่วมกันดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประชาเป็นสุข

๒) กระบวนการส่งเสริมการขับเคลื่อนของภาคเหนือ

การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านมานั้นพบว่า การขับเคลื่อนหมู่บ้านให้เกิดการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ นั้น ถือเป็นนโยบายของจังหวัดลำพูน ซึ่งในอดีตมีครูบาชัยยะวงษาซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม เป็นผู้นำระดับหมู่บ้านได้เทศนาสั่งสอนชาวบ้านให้รักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัด จนกระทั่งให้เลิกทานเนื้อสัตว์ทุกชนิดหันมาทานมังสวิรัตแทน จากคำสอนเหล่านี้ชาวบ้านห้วยต้มได้นำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัดสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันกลายเป็นข้อปฏิบัติที่อยู่ในกิจวัตรประจำวัตรของชาวบ้านไปโดยปริยาย แสดงให้เห็นว่านอกจากโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีการประกาศให้ทั่วประเทศต้องนำไปปฏิบัติ

แล้ว บุคลากรภาครัฐกล่าวคือ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินงานด้วย

๓) กระบวนการส่งเสริมขับเคลื่อนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

แสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของวัดชัยศรี บ้านเสียวนั้น ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง และมีความเอาใจใส่มาโดยตลอด จะเห็นได้จากการทุ่มเทช่วยกันทำงานทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ประสานงานกันอย่างเหนียวแน่น กล่าวได้ว่า การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จนั้นจะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้เลยตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ จุดเด่นของวัดชัยศรี และชาวบ้านเสียวก็คือ ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ระหว่างผู้นำของวัดคือพระมงคลปริยัติธาดา เจ้าอาวาสวัดชัยศรี กับผู้นำของหมู่บ้านเสียวคือ นายคมกฤษ บุชราคม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๓ และดำรงตำแหน่งกำนันตำบลวังชัยด้วยนางโสมกาย ชัยชนะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ และประชาชนชาวบ้านคือนายโชติ ทองหล่อ อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ และกรรมการท่านอื่นที่ไม่ได้กล่าวนาม จากการสังเกตการณ์พฤติกรรมของชาวบ้านเสียวนั้น พบว่า ชาวบ้านเสียวมีความผูกพันกับวัดเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเจ้าอาวาสจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร หรือจัดกิจกรรมอะไรในวัด ผู้ใหญ่บ้านจะรับลูกต่อด้วยการนำไปประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้ชาวบ้านรับทราบ เมื่อชาวบ้านรับทราบแล้ว จะปฏิบัติตามทันทีไม่รีรอด้วยเชื่อว่า กิจกรรมนั้นๆ เป็นสิ่งที่ชอบด้วยธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้กับสังคม จึงพากันช่วยเหลืองานกิจกรรมมาโดยตลอด

๔) กระบวนการส่งเสริมขับเคลื่อนภาคใต้

การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านมานั้นพบว่า เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๗ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกระบี่ได้จัดอบรมพระวิทยากรเพื่อขับเคลื่อนโครงการสร้างความปลอดภัยของสมณฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา "หมู่บ้านรักษาศีล ๕" วันที่ ๑๗ ก.ค. ๒๕๕๘ คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปลอดภัยของสมณฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา "หมู่บ้านรักษาศีล ๕" นำโดยพระพรหมเสนาบดี ประธานกรรมการฯ และผู้แทนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พร้อมด้วยคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ ลงพื้นที่ติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการฯ "หมู่บ้านรักษาศีล ๕" ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ วัตถุประสงค์ พระอารามหลวง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง พระวิมลธรรมคณี เจ้าคณะจังหวัดกระบี่เข้าร่วมต้อนรับ จากการสังเกตพฤติกรรมของชาวบ้านลำทับ พบว่า ชาวบ้านมีความยึดมั่นในพระพุทธ ศาสนา โดยเข้าร่วมกิจกรรมของวัดอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านมีความผูกพันกับวัดและพร้อมช่วยเหลือกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นอยู่เสมอ รวมถึงกิจกรรมของทางโรงเรียน ก็พร้อมใจกันเสียสละเวลาส่วนตนไปช่วยเหลือกันและกันตลอดมา ชาวบ้านอาศัยการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการจากผู้นำภาครัฐคือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล กำนัน นายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัด

๓. แนวทางการสร้างรูปแบบวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนภายใต้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่เหมาะสมในแต่ละภาคโดยภาพรวมประกอบด้วย

๑. การรักษาสัจจะ หมายถึง ความจริงใจ ความซื่อตรง ในการประพฤติด้วยกาย คือ การกระทำ และการประพฤติด้วยวาจา คือ การพูด และการประพฤติด้วยใจ คือ ความนึกคิด ด้วยความจริง ไม่มีสิ่งแอบแฝงเพื่อวัตถุประสงค์อื่นแก่ตนเอง สัจจะการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้ร่วมกัน เช่น การตกลงว่าจะรักษาศีล ๕ ให้ได้ เป็นต้น

๒ การเสียสละ หมายถึง ความทุ่มเทในการทำงานเพื่อส่วนรวม คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยยึดพระบรมราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ได้ดำริชไว้ว่า “ขอให้ถือประโยชน์

ส่วนตน เป็นที่สอง ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์ เป็นกิจที่หนึ่ง ลาภ ทรัพย์ และเกียรติยศ จะตกแก่ตัวท่านเอง ถ้าท่านทรงธรรมแห่งอาชีวะ ไว้ให้บริสุทธิ์”

๓. การเป็นตัวอย่างที่ดี หมายถึง ผู้นำของหมู่บ้านต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้ปรากฏแก่ชุมชน บุตรหลาน เช่น การจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุรักษาศีล ๕ การสวดมนต์เย็นทุกวันอาทิตย์ เป็นต้น ปัจจุบันมีเด็ก เยาวชนเข้าวัดเพื่อไปร่วมทำวัตรสวดมนต์เย็นทุกวันอาทิตย์อยู่ตลอด

๔. ความพร้อมเพียงของหมู่คณะ หมายถึง ความสามัคคี ความกลมเกลียวกันของชาวบ้าน ทำให้ทุกคนช่วยกันทำกิจกรรมต่าง ๆ จนสำเร็จ ซึ่งนำความสุขมาสู่หมู่คณะ เพราะทุกคนย่อมได้รับความสุข ความสำเร็จจากผลงานที่ได้ช่วยกันทำกล่าวคือ ในครอบครัว ทุกคนมีความพร้อมเพรียงกันทำงาน ช่วยกันประหยัด ร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรม ทุกคนในครอบครัวก็จะมีความสุขในโรงเรียน ทุกคนพร้อมเพรียงกันยึดถือกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนนักเรียนทุกคนพร้อมใจกันศึกษาเล่าเรียนในชุมชน ทุกคนสมัครสมานสามัคคีกัน พร้อมเพรียงกันประกอบอาชีพที่สุจริต ร่วมมือกันทำนุบำรุงดูแลท้องถิ่นของตน เช่น แม่น้ำ หนอง คูคลอง ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น

๕. ความเมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ ผู้ที่มีความเมตตาจะเป็นคนโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือบุคคลอื่นให้มีความสุขเท่าที่สามารถทำได้โดยไม่เบียดเบียนใคร ความเมตตานั้นสามารถแสดงออกได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ

เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม. **แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล๕ : ชาว
ประชาชนเป็นสุข ในตำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระ
สังฆราช ฉบับที่ ๒ ฉบับปรับปรุง**, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๗.

พุทธทาสภิกขุ, **ทานศีลภาวนา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม, ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๕๒.

สำนักนายกรัฐมนตรี, **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐.**

อัจฉรา โพธิยานนท์, “การศึกษากับการพัฒนาชุมชน” , พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :

คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๓๙.

(๒) อินเทอร์เน็ต :

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.sila5.com>, (สืบค้น
วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๘)

พระมหาวิมลหาปญโญ, **ศีล ๕ : ปัจจัยพื้นฐานในการกำหนดคุณลักษณะของสังคัม**, [ออนไลน์]

: www.Learners.inth/blog. [๑๑เม.ย.๒๕๕๘].